

INFLUENȚA RECEPȚIILOR ROMANO-BIZANTINE ASUPRA EVOLUȚIEI CADRULUI JURIDIC ȘI INSTITUȚIONAL ROMÂNESC

Liliana CREANGĂ,

doctor în drept, conferențiar universitar

THE INFLUENCE OF ROMANIAN-BYZANTINE RECEPTIONS ON THE EVOLUTION OF THE ROMANIAN LEGAL AND INSTITUTIONAL FRAMEWORK

Liliana CREANGĂ,

PhD, Associate Professor

Monumentele juridice bizantine au influențat [1] dezvoltarea dreptului scris feudal al Țărilor Române. Textul legilor laice și bisericești bizantine a fost folosit la început în traducere slavă, pentru ca apoi să fie tradus și în limba română. În timpul domniilor fanariote, textele juridice bizantine erau uneori folosite chiar în limba neogreacă, după cum dovedesc cărțile de judecată ale vremii.

Dominația bizantină din secolele X-XIII a stimulat dezvoltarea relațiilor de producție feudale și consolidarea păturilor autohtone suprapuse. În același timp, existența unui drept de tip feudal (constituit pe un fundament roman), a permis autohtonilor să vină în contact direct cu dreptul bizantin pe care l-au păstrat (după încetarea dominației acestora), și vehiculat la nord de Dunăre. În aceste condiții se poate vorbi de fenomenul recepției, care pe teritoriul țării noastre a prezentat aspecte specifice, legate de persistența tradițiilor juridice romano-bizantine.

Cuvinte-cheie: recepții romano-bizantine, sistem de drept, instituții juridice, feudalism, drept canonic.

Byzantine legal monuments influenced [1] the development of the feudal written law of the Romanian Principalities. Byzantine secular and ecclesiastical laws were first used in Slavic translation and then translated into Romanian. During the Phanariot rule, the Byzantine legal texts were sometimes used even in the Modern Greek language, as evidenced by the court books of the time.

The Byzantine domination of the 10th - 13th centuries stimulated the development of feudal production relations and the consolidation of overlapping native strata. At the same time, the existence of a feudal law (established on a Roman foundation), allowed the natives to come into direct contact with the Byzantine law that they kept (after the end of their domination) and circulated in the north of the Danube. In these conditions, we can talk about the phenomenon of reception, which on the territory of our country presented specific aspects, related to the persistence of Roman-Byzantine legal traditions.

Keywords: Roman-Byzantine receptions, legal system, legal institutions, feudalism, canon law.

Introducere. Încă în cadrul primelor formațiuni politice românești încep a se contura și primele norme ale dreptului feudal a căror origine trebuie cercetată încă din perioada sistemului de reguli de conduită din cadrul obștilor și al confederațiilor de obști [2].

Conturarea, iar ulterior formarea dreptului feudal românesc a reprezentat un proces istoric care pornește de la transformarea vechilor reguli de conduită (cunoscute în secolele IV-X), în cadrul obștilor și confederațiilor de obști și continuă, în timp, prin contopirea acestora cu normele

Introduction. Even in the first Romanian political formations, the first norms of the feudal law began to take shape, the origin of which must be researched since the period of the system of rules of conduct within the communes and the communes confederations [2].

The shaping, and later, the formation of the Romanian feudal law represented a historical process that starts from the transformation of the old rules of conduct (known in the 4th -10th centuries), within the communes and the confederations of communes and continues, in time, by

cutumiare (ulterior editate de puterea de stat feudală).

Vechile reguli de conduită, vegheate în aplicarea și respectarea lor de conducerea colectivă a obștilor, se refereau în mod deosebit la acele acte, zilnic repetate ale producției, repartiției și schimbului de produse, acte care s-au impus întregii colectivități sub forma unor norme generale. În mod evident, alături de aceste norme s-au situat și cele referitoare la judecarea diferitor cauze: căsătorie, filiație etc., toate fiind statornicite ca urmare a unei îndelungate practici (anterioară sec al IV-lea), dar cu începuturi bine conturate odată cu teritorializarea obștii.

În același timp au apărut noi norme juridice sub formă de obiceiuri corespunzătoare primelor relații feudale (denumite ale „feudalismului timpuriu”), care vor consacra relațiile feudale dintre majores terrae și țărănime, relațiile de vasalitate, organizarea politică a societății. Toate aceste norme, sub formă cutumiară, au evoluat în statele feudale românești, aplicându-se în toată perioada de dezvoltare a feudalismului, fără a fi codificate. Existența lor este atestată de documente interne, ulterioare întemeierii statelor, interpretate conform metodei retrospective, precum și de documentele diferitor cancelarii străine (maghiare, sârbe, polone), care sub diferite denumiri: „jus valachicum”, „voloschi zakon”, denumeau dreptul românesc folosit de români.

Rezultate obținute și discuții. Primul factor pentru formarea unui drept de tip feudal în țările române l-a reprezentat fundamentul roman, cel de-al doilea factor care a permis autohtonilor să vină în contact direct cu dreptul bizantin pe care l-au păstrat și vehiculat la nord de Dunăre se reduce la cucerirea de către Bizanț a Bulgariei răsăritene (în a doua jumătate a secolului al X-lea), ce a permis bizantinilor stăpânirea ținuturilor de la Dunărea de Jos și din Dobrogea, locuite de autohtoni români.

În aceste condiții se poate vorbi de fenomenul receptării [3], care pe teritoriul țării noastre a prezentat aspecte specifice, legate de persistența tradițiilor juridice romano-bizantine.

1. Legislația bizantină și influența acesteia în dezvoltarea ulterioară a dreptului ro-

merging them with the customary norms (later edited by the feudal state power).

The old rules of conduct, supervised in their application and observance by the collective management of the communes, referred in particular to those acts, daily repeated of production, distribution and exchange of products, acts which were imposed on the whole community in form of general rules. Obviously, along with these rules were also those related to the judgment of various cases: marriage, filiation, etc ..., all being established as a result of a long practice (previous 4th century), but with beginnings well outlined with the territorialization of the community.

At the same time, new legal norms emerged in form of customs corresponding to the first feudal relations (called of early feudalism), which will enshrine feudal relations between “majores terrae” and peasantry, relations of bondage, political organization of society. All these norms, in customary form, evolved in the Romanian feudal states, being applied throughout the period of development of feudalism, without being codified. Their existence is attested by internal documents, subsequent to the founding of the states, interpreted according to the retrospective method, as well as by the documents of various foreign chancelleries (Hungarian, Serbian, Polish), which under different names: “jus valachicum”, “voloschi zakon”, called Romanian law used by Romanians.

Results obtained and discussions. The first factor of the formation of a feudal law in the Romanian countries was the Roman foundation, the second factor that allowed the natives to come into direct contact with Byzantine law that they kept and circulated in the north of the Danube is reduced to the conquest by the Byzantium of eastern Bulgaria (in the second half of the 10th century), which allowed the Byzantines to take into possession the lands of the Lower Danube and Dobrogea, inhabited by Romanian natives.

In these conditions we can talk about the phenomenon of reception [3], which on the territory of our country presented specific aspects, related to the persistence of Roman-Byzantine legal traditions.

1. Byzantine legislation and its influence on the further development of the Roma-

mănesc

Dreptul bizantin s-a dezvoltat pe baza legislației lui Iustinian. El a încercat să revitalizeze societatea romană în tiparele clasice, în speranța naivă că, în acest fel, va reuși să stopeze declinul civilizației romane [4]. Încercarea sa a eșuat, astfel, după Iustinian, limba și modul de viață latine au fost înlocuite cu limba și spiritualitatea greacă, iar Imperiul Roman de Răsărit a devenit Imperiul Bizantin.

Una dintre cele mai importante realizări ale împăratului Iustinian a fost noua codificare a dreptului roman, realizând monumentul juridic care mai târziu (sec.al XVI-lea) a fost numit *Corpus juris civilis*.

Pe plan istoric general însă, legislația lui Iustinian a avut o importanță inestimabilă pe care nimeni nu o putea bănuși la acea epocă. După cum se știe, documentele dreptului clasic, împreună cu alte creații ale culturii romane, au pierit în cea mai mare parte, Digestele lui Iustinian, cea mai importantă lucrare a întregii opere legislative, ne-au parvenit pe cale directă. Or, Digestele cuprind numeroase fragmente din lucrările jurisconsultilor clasici, prin intermediul cărora umanitatea a putut cunoaște și valorifica tezaurul gândirii juridice romane.

Totodată, constituțiile imperiale, cuprinse în Codul lui Iustinian, ne dau posibilitatea să cunoaștem evoluția ideilor și instituțiilor juridice atât în domeniul dreptului public, cât și în cel al dreptului privat.

Legislația lui Iustinian a fost alcătuită din patru părți: Codul, Digestele sau Pandectele, Institutele și Novelele.

Codul reprezenta o culegere (și o revizuire) a constituțiilor imperiale anterioare. În prima lui formă, Codul lui Iustinian a intrat în vigoare în anul 529, iar în 534 a apărut un cod revizuit. Digestele (Pandectele) sunt, după cum am punctat anterior, o culegere de fragmente din operele celor mai mari jurisconșulți romani, privind diferite probleme juridice, al căror conținut a fost însă adaptat condițiilor economico-sociale din secolul VI. Institutele cuprind principiile fundamentale ale dreptului roman în forma unui manual juri-

nian law.

The Byzantine law was developed on the basis of Justinian's law. He tried to revitalize Roman society in the classical patterns, in the naive hope that in this way he would be able to stop the decline of Roman civilization [4]. His attempt failed, after Justinian, the Latin language and the way of life were replaced by the Greek language and spirituality, and the Eastern Roman Empire became the Byzantine Empire.

One of the most important achievements of Emperor Justinian was the new codification of the Roman law, by creating the legal monument that later (16th century) was called *Corpus Juris Civilis*.

On a general historical level, however, Justinian's legislation was of inestimable importance that no one could have guessed at that time. As it is known, the documents of the classical law, together with other creations of the Roman culture, perished, for the most part, The Digest of Justinian, the most important work of the entire legislative work, reached us directly. Or, the Digest includes numerous fragments from the works of the classical jurisconsults, through which humanity was able to know and capitalize the treasure of the Roman legal thought.

At the same time, the imperial constitutions, included in the Justinian Code, give us the opportunity to know the evolution of the legal ideas and institutions both in the field of public and private law.

Justinian's legislation consisted of four parts: the Code, the Digest, the Pandects, the Institutes, and the Novels.

The Code was a collection (and a revision) of previous imperial constitutions. In its first form, the Justinian Code came into force in 529, and in 534 a revised code appeared. The Digest (Pandects) is, as I pointed out earlier, a collection of fragments from the works of the greatest Roman jurists, on various legal issues, the content of which was adapted to the economic and social conditions of the 6th century. The Institutes include the fundamental principles of Romanian law in the form of a legal textbook. The content of the Institutions is based on the comments of some brilliant Romanian lawyers. Last but not least, the Novels are Justinian's new laws, which came into force after

dic. Conținutul instituțiilor se întemeiază pe comentariile unor străluciți jurisconșulți romani. În final, dar nu în cele din urmă, Novelele sunt noile legi ale lui Iustinian, apărute în urma intrării în vigoare a codului. Aceste noi legi nu au mai fost codificate de către împărat, ci ulterior au fost strânse în culegeri cu caracter particular [5].

Legislația lui Iustinian a reprezentat o ultimă etapă a îndelungatului proces de dezvoltare a dreptului roman. Dispozițiile învechite ale dreptului roman din perioada clasică au fost înlăturate, adăugându-se altele care oglindeau transformările economice și sociale produse în Imperiul Roman de Răsărit pînă la începutul secolului al VI-lea.

Legislația lui Iustinian a suferit modificări succesive în timpul diferiților împărați care au urmat la tronul Bizanțului, primele modificări mai importante fiind înlătuite în timpul împăraților din dinastia Isaurilor [6]. După o lungă perioadă de anarhie politică, în care timp Imperiul Bizantin a fost grav amenințat de arabi, aristocrația militară a impus la tron, în anul 717, pe Leon III, originar din Isauria (Asia Mică), care a întemeiat dinastia Isaurienilor. În structura aparatului de stat, rolul important îl avea acum o nouă aristocrație, ridicată în mare parte din mediul comunităților sătești. Această nouă aristocrație lupta împotriva privilegiilor bisericii ortodoxe în mai multe forme, între care și iconoclastia, adică lupta împotriva cultului icoanelor.

În secolele VII-VIII, odată cu pătrunderea pe teritoriul Imperiului Bizantin a slavilor, aflați în faza de descompunere a orânduirii gentilice, se întărește poziția țărănimii libere, determinând o reformare a regimului agrar.

Totodată în anul 867-911, domnia este preluată de împăratul Vasile I, fondatorul dinastiei macedoniene, reprezentanții căreia au sprijinit biserica ortodoxă, restabilind cultul icoanelor și abrogând legislația Isaurilor.

Cele mai importante monumente juridice bizantine elaborate în epoca dinastiei Isauriene și Macedoniene, prevederile cărora pot fi ușor sesizabile în reglementările dreptului cutumiar românesc și ale primelor pravile scrise, mai ales în

the Code came into force. These new laws were no longer codified by the emperor but were later collected in private collections [5].

Justinian's legislation was a final stage in the long process of developing Roman law. The obsolete provisions of Roman law from the classical period were removed, adding others that mirrored the economic and social transformations produced in the Eastern Roman Empire until the beginning of the 6th century.

Justinian's legislation underwent successive changes during the various emperors who succeeded to the Byzantine throne, the first major changes being made during the kings of the Isaurian dynasty [6].

Justinian's legislation underwent successive changes during the various emperors who succeeded to the Byzantine throne, the first major changes being made during the kings of the Isaurian dynasty [7]. After a long period of political anarchy, during which time the Byzantine Empire was severely threatened by the Arabs, the military aristocracy imposed on the throne, in 717, Leo III, a native of Isauria (Asia Minor), who founded the Isaurian dynasty. In the structure of the state apparatus, the important role was now played by a new aristocracy, raised largely from the environment of village communities. This new aristocracy fought against the privileges of the Orthodox Church in several forms, including iconoclasm, namely the fight against the cult of icons.

In the 7th-8th centuries, with the penetration on the territory of the Byzantine Empire of the Slavs, in the phase of decomposition of the gentile order, the position of the free peasantry is strengthened, determining a reform of the agrarian regime.

At the same time in the year 867-911, the reign is taken over by the emperor Vasile I, the founder of the Macedonian dynasty, whose representatives supported the Orthodox Church, restoring the cult of icons and repealing the legislation of the Isaurians.

The most important Byzantine legal monuments elaborated in the time of the Isaurian and Macedonian dynasties, the provisions of which can be easily noticed in the regulations of the Romanian customary law and of the first written rules, especially in the part regarding engage-

partea privitoare la logodnă, căsătorie, proprietate, succesiune, deși nu avem dovezi sigure privind influența acestor legi, sunt: Legea agrară, Ecloga, Legea maritimă și Legea militară, Prohironul, Epanagoga, Basilicalele.

Legea agrară se referea la situația țăranimii, pe care îi diviza după modalitatea de administrare a lotului funciar: țărani care trăiau în comunități sătești și foloseau proprietatea colectivă; țăranii care ieșiseră din indiviziune, având loturi individuale și o ultimă categorie o alcătuiau țăranii arendași. Legea agrară nu oglindea în întregime realitățile social-agrară din Imperiu, deoarece nu îi menționa pe serbi.

Ecloga a exercitat o puternică influență asupra legislației ulterioare precum și asupra dreptului popoarelor vecine, chiar și după abrogarea sa în anul 875. Astfel, o parte din normele de drept civil ale Pravilei lui Matei Basarab privind logodna, căsătoria, divorțul, succesiunile își au originea în Eclogă.

Prohironul cuprindea, în cea mai mare parte, dispoziții de drept civil privind persoanele (despre libertăți, capacitate); bunurile (clădiri pe fond străin); dreptul familiei (logodnă, căsătorie, divorț); contractele (vânzare, donație, depozit); succesiunile (testament, succesiune). Rețin atenția și unele dispoziții noi de drept canonic, care reglementau alegerea episcopilor și hirotonisirea preoților.

Față de Prohiron, Epanagoga are în plus numeroase dispoziții privitoare la anumiți înalți demnitari din ierarhia civilă și ecleziastică, cum sunt acelea care se referă la împărat, prefect, chestor, magistrat, patriarh și episcopi.

Monumentala lucrare, Basilicalele, alcătuită între anii 886-912, a avut drept izvor principal, legislația lui Iustinian, din care au fost eliminate unele părți învechite, adăugându-se altele impuse de dezvoltarea economico-socială. Basilicalele cuprind un ansamblu de norme privind: dreptul civil, dreptul penal, dreptul procesual, dreptul canonic, precum și dispoziții aparținând altor ramuri ale dreptului. De altfel, multe din principii din Basilicale au fost însușite de către manualele juridice bizantine, care erau folosite în Moldova și Țara Românească.

ment, marriage, property, succession, although we have no reliable evidence regarding the influence of these laws, they are: the Agrarian Law, the Eclogue, the Maritime Law and the Military Law, the Prohiron, the Epanagogue, the Basilicas.

The Agrarian Law referred to the situation of the peasantry, which divided them according to the way of administration of the land lot: peasants who lived in village communities and used collective property; the peasants who had left the division, having individual lots, and the last category was made up of the tenant peasants. The agrarian law did not entirely reflect the social-agrarian realities of the Empire, because it did not mention the Serfs.

The Eclogue exerted a strong influence on the subsequent legislation, as well as on the law of neighboring peoples, even after its repeal in 875. Thus, a part of the rules of civil law of the Rule of Matthew Basarab, regarding engagement, marriage, divorce, succession, all originate in the Eclogue.

The Prohiron contained, for the most part, provisions of civil law regarding persons (about freedoms, capacity); goods (foreign buildings); family law (engagement, marriage, divorce); contracts (sale, donation, deposit); successions (will, succession). Our attention is drawn by some new provisions of canon law, which regulated the election of bishops and the ordination of priests.

Compared to Prohiron, the Epanagogue has in addition numerous provisions regarding certain high dignitaries in the civil and ecclesiastical hierarchy, such as those referring to the emperor, prefect, quaestor, magistrate, patriarch and bishops.

The monumental work, the Basilicas, composed between 886-912, had as its main source, Justinian's legislation, from which some obsolete parts were eliminated, adding others imposed by economic and social development. The basilicas include a set of rules on civil law, criminal law, procedural law, canon law, as well as provisions belonging to other branches of law. In fact, many of the principles in the Basilicas were adopted by Byzantine legal textbooks, which were used in Moldova and Wallachia.

There was a long discussion about the application of Basilicas in the Romanian Principalities, provoked by some statements made by Dimitrie

Cu privire la aplicarea Basilicalelor în Țările Române s-a purtat o lungă discuție, provocată de unele afirmații făcute de Dimitrie Cantemir în „Descrierea Moldovei”. Astfel, Cantemir arată că Alexandru cel Bun, „primind diadema regală de la împăratul din Constantinopol, a primit și legile grecilor care sunt cuprinse în cărțile *Ton basilicon* (Basilicalele) și din acele volume vaste a extras dreptul de care se folosește acum Moldova” [7]. Acest fragment din opera lui Dimitrie Cantemir a constituit temeiul principal pentru acei care ulterior au afirmat că Basilicalele au fost folosite încă de la întemeierea statelor feudale desinestătătoare. Ștefan Longinescu a încercat chiar să susțină această părere folosind unele cărți de judecată mai vechi, care ar fi cuprins hotărâri întemeiate pe texte din Basilicale.

Asupra celor relatate mai sus, constatăm că cele mai vechi pravile, primele legi scrise care au circulat în Principatele Române au fost nomocanoanele bizantine: Sintagma lui Matei Vlastares din 1335 este copiată în slavonește, după o traducere slavo-sârbească a textului bizantin, inițial la Mănăstirea Neamțu din Moldova, iar mai târziu și în Țara Românească.

Alături de Sintagma au apărut și alte traduceri slavone ale nomocanoanelor bizantine, toate rămase în manuscris: sunt așa-numitele coduri de la Biserici (1512), de la Neamț (1557), de la Putna (1581) și de la Bistrița moldovenească (1618).

În a doua jumătate a secolului al XVI-lea se tipărește prima pravilă românească bisericească: este nomocanonul lui Ioan Postnicul, cunoscut sub numele de Pravila de la Ieud, ce constă într-o prelucrare în limba română a unor traduceri slavone după unele colecții eclesiastice bizantine. Tot în limba română apare în 1640 Codul de la Govora, o traducere după nomocanonul lui Manuil Malaxos din 1562.

Toate aceste manuscrise și tipărituri cu caracter predominant canonic n-au fost aplicate; nici un document nu atestă punerea lor în practică. Explicația rezidă în faptul că aceste pravile răspundeau exclusiv nevoii de cultură și de informare religioasă a aristocrației feudale și în special a clericilor care, cunoscând slavona bisericească, le

Cantemir în “Description of Moldova”. Thus, Cantemir shows that Alexander the Good, “receiving the royal diadem from the emperor of Constantinople, also received the laws of the Greeks which are contained in the books *Ton basilicon* (Basilicals) and from those vast volumes he extracted the right now used by Moldova” [8]. This fragment from the work of Dimitrie Cantemir was the main basis for those who later claimed that the Basilicas had been used since the founding of the destitute feudal states. Ștefan Longinescu even tried to support this opinion using some older court books, which would have included decisions based on texts from the Basilicas.

Regarding the above, we find that the oldest rules, the first written laws that circulated in the Romanian Principalities were the Byzantine nomocanons: The phrase of Matei Vlastares from 1335 is copied in Slavonic, after a Slavic-Serbian translation of the Byzantine text, initially in Neamtu Monastery in Moldova, and later in Wallachia.

Along with the Syntagma, other Slavonic translations of Byzantine nomocanons appeared, all remaining in manuscript: they are the so-called “codes” from Biserici (1512), from Neamt (1557), from Putna (1581), and from Moldavian Bistrita (1618).

In the second half of the 16th century, the first Romanian church rule was printed: it is the nomocanon of Ioan Postnicul, known as Pravila de la Ieud, which consists in a Romanian translation of Slavonic translations from some Byzantine ecclesiastical collections. Also in Romanian appears in 1640 the Govora Code, a translation after the canon of Manuil Malaxos from 1562.

All these predominantly canonical manuscripts and prints were not applied; no document certifies their implementation. The explanation lies in the fact that these rules responded exclusively to the need for culture and religious information of the feudal aristocracy and especially of the clergy, who, knowing the Church Slavonic, could use them in the exercise of their canonical obligations. For the secular judge, however, ignorant of the Slavonic language, as well as for the common people, these rules remained unknown.

The same finding regarding some Byzantine legislations that circulated in this period in

puteau folosi în exercitarea obligațiilor lor cano-nice. Pentru judecătorul laic însă, necunosător al limbii slavone, ca de altfel și pentru poporul de rând, aceste pravile au rămas necunoscute.

Aceeași constatare se referă și la unele legiuri bizantine care au circulat în această epocă în Principate ca: Hexabiblu lui Constantin Armenopol, necorespunzătoare realităților socio-politice românești, cu totul diferite de cele ale Bizanțului, aceste legiuri au rămas piese rătăcite în bibliotecile celor foarte puțini amatori de slo-vă frumoasă. Iată de ce documentele timpului nu atestă nici o decizie pe baza acestor legiuri, lipsite de dreptul de cetate [8].

Recepția dreptului romano-bizantin a fost posibilă în statele române, în primul rând datorită religiei creștine ortodoxe, centrul căreia era Con-stantinopolul. Cărțile religioase, în special Viața sfinților, fragmente din Vechiul Testament, dar și cărți laice ca cronică lui Manasses, Povestirea despre Varlaam, au fost cunoscute în Moldova cel puțin din sec. al XIV-lea.

Știința de carte era răspândită înainte de constituirea statelor românești. În sec. al XV-lea în Moldova erau cunoscute unele opere juridi-ce bizantine, dintre care cea mai largă difuzare a avut-o Syntagma lui Matei Vlastares. Astfel, se poate afirma că în Moldova era bine cunoscut dreptul bizantin și în special nomocononoanele – culegerile de drept canonic și laic.

2. Influențe ale ideologiei și structuri-lor bizantine în consolidarea independenței Țărilor Române.

Statele românești independente s-au for-mat prin gruparea tuturor voievodatelor din țară în jurul voievodului întemeietor, care a devenit „mare voievod” și a luat titlul de domn [9].

Atât în Țara Românească, cât și în Mol-dova, românii au adoptat ca formă de stat monar-hia feudală, având ca precedent Imperiul Bizantin nu atât pentru că acesta prin amintirile romane și speranțele creștine exercita o anumită putere de seducție, cât pentru că ideologia și structurile bi-zantine puteau ajuta la centralizarea statului și la consolidarea independenței.

Curând după întemeiere, țările au avut

the Principalities as: the Hexabible of Constantin Harmenopulos, inconsistent with the Romanian socio-political realities, completely different from those of Byzantium, these legislations remained scattered in the libraries of the very few lovers of beautiful words. That is why the documents of the time do not attest to any decision based on these legislations, which lack the right of the citadel [9].

The reception of Roman-Byzantine law was possible in the Romanian states, primarily due to the Orthodox Christian religion, the center of which was Constantinople. Religious books, especially the Life of the Saints, fragments of the Old Testa-ment, but also secular books such as the Manasses Chronicle, The Tale of Varlaam, have been known in Moldova since at least the 14th century.

Book science was widespread before the establishment of the Romanian states. In the 15th century, some Byzantine legal works were known in Moldova, of which the most widespread was Syntagma by Matei Vlastares. Thus it can be stat-ed that in Moldova Byzantine law was well known and especially nomoconoons - collections of can-on and secular law.

2. Influences of Byzantine ideology and structures in consolidating the indepen-dence of the Romanian Principalities.

The independent Romanian Principalities were formed by grouping all the principalities in the country around the founding Voivode, who be-came the “great voivode” and took the title of lord.

Both in Wallachia and in Moldavia, the Romanians adopted as a form of state the feudal monarchy, having as precedent the Byzantine Empire not so much because it exercised a certain power of seduction through Roman memories and Christian hopes, but because the Byzantine ideology and structures could help centralize the state and strengthen independence.

Soon after its founding, the countries had their metropolises (in 1359 and 1401), which, among other factors, facilitated their integration as Orthodox Christian states into the Byzantine hierarchy and their entry “into the political con-sciousness of the world.” This facilitated the in-troduction of Byzantine institutions, which were adapted to local needs, without excluding some traditional local elements and certain occasional

mitropoliile lor (în 1359 și 1401), care, printre alți factori, au înlesnit integrarea lor ca state creștine ortodoxe în ierarhia bizantină și intrarea lor „în conștiința politică a lumii”. Aceasta a înlesnit introducerea unor instituții bizantine, care au fost adaptate la nevoile locale, fără a exclude unele elemente tradiționale autohtone și anumite influențe ocazionale din partea altor state.

Domnia a folosit precedentul bizantin în multe din elementele structurii sale: titulatura domnului, puterea absolută, concepția teocratică asupra puterii domnești cu consecințele ei (ungerea, cumulul prerogativelor laice și bisericești), doctrina virtuților imperiale, asocierea la domnie.

a) Păstrând titlul de voievod ce amintea originea militară prestatală a puterii, șeful statului a luat titlul de domn care, prin sensul său etimologic, învedera stăpânirea absolută a țării și totalitatea puterilor unui monarh absolut;

b) Domnul exercita o putere care se pretindea că vine de la Dumnezeu. De aceea, ea impunea ascultare și venerație. În afară de investitura laică, domnul primea și una mistică: ungera cu mir de către patriarhul Constantinopolului și de către mitropolitul țării, însoțită de rugăciunea de încoronare a împăraților bizantini;

c) La înscăunare, domnul se încorona, fapt dovedit prin mărturiile timpului și prin iconografie. Către sfârșitul secolului al XVI-lea coroana a fost înlocuită cu cuca, dar ceremonia încoronării după ritualul vechi bizantin s-a păstrat pînă târziu în secolul al XIX-lea;

d) Domnul presta jurământ pe Evanghelie la începutul domniei;

e) Pe lângă prerogativele de drept laic, domnul exercita și unele prerogative de drept bisericesc, în acord cu biserica;

f) Puterea domnului era absolută, adică lipsită de un organ de control, dar nu despotică sau nemărginită, cum afirmau A.D. Xenopol și I. Bogdan, ci mărginită de regulile obiceiului pământului și de pravile;

g) Puterea domnului era personală, indivizibilă și netransmisibilă;

h) Deși întemeietorii țării au creat fiecare câte o dinastie (Basarabii și Bogdăneștii), optând, implicit, pentru principiul eredității, succesiunea

influences from other states.

The reign used the Byzantine precedent in many of the elements of its structure: the title of lord, absolute power, the theocratic conception of royal power with its consequences (anointing, the accumulation of secular and church prerogatives), the doctrine of imperial virtues, association with the rule.

a) Retaining the title of voivode that reminded the prestatal military origin of power, the head of state took the title of lord who, by its etymological meaning, in view of the absolute domination of the country and the totality of the powers of an absolute monarch;

b) The Lord exercised a power that was claimed to come from God. Therefore, it required obedience and veneration. In addition to the secular investiture, the lord also received a mystical one: anointing with myrrh by the patriarch of Constantinople and the metropolitan of the country, accompanied by the coronation prayer of the Byzantine emperors;

c) At the enthronement, the lord was crowned, a fact proved by the testimonies of time and by iconography. Towards the end of the 16th century, the crown was replaced by the kuka (a high hat, sometimes adorned with (ostrich) feathers, worn by Turkish captains and Romanian lords during ceremonies), but the coronation ceremony according to the ancient Byzantine ritual was preserved until the late 19th century;

d) The Lord took an oath on the Gospel at the beginning of his reign;

e) In addition to the prerogatives of secular law, the lord also exercised some prerogatives of church law, in agreement with the church;

f) The power of the lord was absolute, that is, devoid of a controlling body, but not despotic or boundless, as stated by A.D. Xenopol and I. Bogdan, but limited by the rules of the custom of the land and the pravila;

g) The lord's power was personal, indivisible and non-transferable;

h) Although the founders of the country each created a dynasty (Bessarabians and Bogdănești), opting, implicitly for the principle of heredity, the succession to the throne was governed by the mixed elective-hereditary principle, after

tronului a fost cărmuită de principiul mixt electiv-ereditar, după care voievozii erau aleși pe viață de boieri dintre fiii (chiar nelegitimi) sau frații domnitorului. Principiul primogeniturii nu a fost recunoscut;

i) Asocierea la domnie a fiului sau fratelui domnului a fost procedeul prin care domnii au căutat să-și desemneze succesorul la tron, ca să ocolească alegerea și să evite competițiile. Procedeul, practicat la Bizanț, a fost larg folosit, atât în Țara Românească, cât și în Moldova până în secolul al XV-lea, când a început să decadă.

j) Tot de la Bizanț, domnii au adoptat doctrina virtuților imperiale: datoria de a face „tutor dreptate” și datoria de filantropie și generozitate față de supuși;

k) Pentru nevoile domniei și ale bisericii, domnul a fost un factor esențial al receptării dreptului bizantin (nomocanonic și imperial) încă din secolul al XIV-lea.

Cu siguranță, condițiile materiale în care au apărut statele feudale românești nu puteau să dea domniei structura și forma pe care ea le prezintă în momentul apariției sale [10]. În conturarea profilului său și în permanentizarea sa în organizarea politică a statelor române un rol important au avut practica organizatorică împreună cu concepțiile politice și juridice ale societății micilor țări din perioada feudalismului timpuriu. Pe baza lor a putut fi acceptată noua instituție, cu atât mai mult cu cât ea nu numai că a fost impusă din afară, ci s-a afirmat în lupta cu puteri străine.

Concluzii. În concluzie, menționăm că dreptul romano-bizantin, receptat în teritoriile locuite de români, s-a impus, în primul rând, dreptului public și mai puțin dreptului privat. Statul bizantin, urmând Imperiul Roman, se bazează pe dreptul public roman, ale cărui principii guvernează manifestările instituționale din Bizanț cu o aplicare scrupuloasă a dreptului imperial roman, care devine, sub bizantini, mai elaborat și mai coerent în diversele sale manifestări referitoare la structurarea puterii de stat. Vorbim aici despre eficiența puterii și raționalitatea sa internă. Vechiului fond elenistic se adaugă contribuția teoriei dreptului public roman în scopul reglementării funcționării puterii imperiale, cu expresiile sale la

which the voivodes were elected for life by boyars among the sons (even illegitimate) or brothers of the ruler. The principle of primogeniture has not been recognized;

i) The association of the lord's son or brother to the rule was the procedure by which the rulers sought to appoint their successor to the throne, in order to avoid the choice and avoid competitions. The process, practiced in Byzantium, was widely used, both in Wallachia and in Moldavia until the 15th century, when it began to decline;

j) Also from Byzantium, the lords adopted the doctrine of imperial virtues: the duty to do “justice to all” and the duty of philanthropy and generosity towards the vasals;

k) For the needs of the reign and the church, the lord was an essential factor in the reception of Byzantine law (nomocanonical and imperial) since the 14th century.

Certainly, the material conditions in which the Romanian feudal states appeared, could not give the reign the structure and form that it presents at the time of its appearance [10]. The organizational practice together with the political and legal conceptions of the society of the small countries from the period of early feudalism had an important role in shaping its profile and in its permanence in the political organization of the Romanian Principalities. On their basis, the new institution could be accepted, all the more so as it was not only imposed from outside but asserted itself in the fight with foreign powers.

Conclusions. In conclusion, we mention that the Roman-Byzantine law, received in the territories inhabited by Romanians was imposed, first of all, to the public law and less to the private law. The Byzantine state, following the Roman Empire, is based on Roman public law, whose principles govern the institutional manifestations of Byzantium with a scrupulous application of Roman imperial law, which becomes, under the Byzantines, more elaborate and coherent in its various manifestations regarding the structuring of state power. We are talking here about the efficiency of power and its internal rationality. To the old Hellenistic fund is added the contribution of the theory of Roman public law in order to regulate the functioning of the imperial power,

nivelul organizației judiciare și al administrației civile, precum și militare ale Imperiului.

Secolul lui Iustinian constituie pilonul întregii tradiții juridice bizantine, al dreptului public și al dreptului privat. Niciodată abolită, în tot Imperiul Bizantin, a devenit o referință constantă pentru toate operațiunile juridice bizantine, atât practic, cât și teoretic. Chiar și cazuistica dreptului roman stabilită de profesori și practicienii de drept, și anume soluțiile propuse de jurisconșulții romani și înregistrate meticolos în Digeste, este studiată și explicată (uneori, contrară) de către juriștii bizantini, ca o sumă de cazuri, care totuși nu mai este valabil în practica zilnică.

Dreptul bizantin a servit drept izvor al primilor noștri legislatori și a fost aplicat în Țările Române în calitate de izvor subsidiar de drept.

with its expressions at the level of the judicial organization and the civil administration, as well as the military of the Empire.

The century of Justinian is the pillar of the entire Byzantine legal tradition, public law and private law. Never abolished throughout the Byzantine Empire, it became a constant reference for all Byzantine legal operations, both practical and theoretical. Even the casuistry of Roman law established by professors and law practitioners, namely the solutions proposed by Romanian jurists and meticulously recorded in the Digest, is studied and explained (sometimes the opposite) by Byzantine jurists, as a sum of cases, which still is no longer valid in daily practice.

The Byzantine law served as a source for our first legislators and was applied in the Romanian Principalities as a subsidiary source of law.

Referințe bibliografice

Bibliographical references

1. Fotino G. Influențele bizantine în vechiul drept românesc, în Pagini din istoria dreptului românesc. București, 1973, p. 73.
2. Dvoracek Maria. Curs de istoria dreptului românesc. Iași: Editura Fundației „Chemarea”, 1992.
3. Georgescu Val.Al. La réception du droit romano-byzantin dans les Principautés Roumaines (Moldavie et Valachie) în Mélanges, H.Lévy-Bruhul. Paris, 1959.
4. http://drept_roman.blogspot.md/p/byzantium.html
5. Peretz Ion. Curs de Istoria dreptului român. Vol.I. București, 1926.
6. Berechet Șt. Istoria vechiului drept românesc. Vol I. Iași, 1934.
7. Cantemir Dimitrie. Descrierea Moldovei. București, 1936.
8. Floca I. Originile dreptului scris în Biserica ortodoxă română. Sibiu, 1696.
9. Hanga Vl., Marcu L. Istoria dreptului românesc. Vol. I. București, 1980
10. Cernea E., Molcuț E. Istoria statului și dreptului românesc. București, 1998.

Despre autor:

Liliana CREANGĂ

doctor în drept, conferențiar universitar,
Catedra „Drept public și securitate a frontierei”
a Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI al RM
e-mail: creanga_liliana@gmail.ru

About author:

Liliana CREANGĂ

PhD, Associate Professor,
“Public Law and Border Security” Chair,
Academy “Ștefan cel Mare” of MIA
e-mail: creanga_liliana@gmail.ru